

'Şeftali – Birçok Avantajı Olan Bir Meyve Türü'

Автор(и): проф. д.с.н. Ангел Харизанов

Дата: 04.07.2024 Брой: 7/2024



* Makale 4.07.2024 tarihinde güncellenmiştir.

Şeftali, Rosaceae familyasının *Persica* cinsine aittir. Altı şeftali türü bilinmektedir – 4'ü Çin, Moğolistan ve Tibet'te yabani olarak yetişen, 2'si ise kültüre alınmıştır – adi şeftali *P. vulgaris* Mill ve *P. ferganensis* Riab et Coast.

Kültür çeşitleri esas olarak *P. vulgaris*'ten köken almıştır.

Şeftalinin kökeni Çin'dir ve MÖ 2000–2300'den beri bilinmektedir. İlk olarak Pers'e (İran) getirilmiş, daha sonra Yunanistan'a girmiş ve buradan İtalya'ya ve Güney Avrupa'nın diğer bölgelerine yayılmıştır. Bulgar topraklarına Antik Yunanistan'dan getirilmiş, önce Karadeniz kıyıları ve Doğu Trakya'ya, daha sonra ülkenin diğer bölgelerine ulaşmıştır.

Endüstriyel bir ürün olarak şeftali, Bulgaristan ve diğer ülkeler için nispeten yenidir. Bununla birlikte, meyvenin çekici görünümü, yüksek biyolojik değeri, ferahlatıcı ve hoş tadı, 4 aydan fazla süre taze olarak tüketilebilme imkanı; erken meyveye yatması, periyodisite göstermemesi, dikimden sonra 3.–4. yılda maksimum verime ulaşması ve diğerleri gibi olağanüstü nitelikleri, onu oldukça arzu edilen bir meyve türü yapmaktadır. Bulgaristan'da 1950 yılında şeftali bahçelerinin alanı sadece 1.860 dekar idi; 1956'da – 15.630 ve 1966'da – 180.498 dekar. Dünya şeftali üretimi 1979–1981'de 7.382 bin ton; 1994'te – 10.350 bin ton ve Bulgaristan'da ise sırasıyla 76,5 ve 46 bin ton idi.

1984 yılında Bulgaristan, şeftali üretiminde Avrupa'da 5., dünyada ise 11. sırada yer aldı. Bu dönemden sonra, şeftaliye ayrılan alanlarda bir azalma oldu ve bu azalma 1990'larda en belirgin hale geldi. 1997'de alan 80.870 dekar ve 49.950 kg meyve hasat edildi; 2001'de – sırasıyla 66.670 dekar ve 13.132.000 kg; 2008'de – 60.400 dekar ve 14.908.000 kg ve 2016'da – 42.480 dekar ve 30.439.000 kg meyve.

Bulgaristan'da yaklaşık 30 gerçek şeftali (taze tüketim için şeftali) çeşidi, meyve kabuğunda tüy bulunmayan nektarinler – yaklaşık 12–15 çeşit ve sert etli, çekirdeği etten ayrılmayan yaklaşık 20 konservelik çeşit yetiştirilmektedir. Şeftali, düşük sıcaklıklara karşı düşük toleransı olan bir meyve türüdür ve sıklıkla kış donlarından ve geç ilkbahar donlarından zarar görür. Bu durum, şeftali plantasyonları kurmak için bölge ve yer seçiminin çok hassas yapılmasını gerektirir. Ağaçların ömrü genellikle 10–12, nadiren 15 yıla kadar çıkar.

Şeftali, 30'dan fazla hastalık etkeni tarafından enfeksiyona duyarlıdır ve 60 veya daha fazla zararlı türü – böcekler, akarlar, nematodlar vb. – tarafından zarar görür. Bunlardan bazıları köklere, diğerleri toprak üstü vejetatif kısımlara, üçüncü bir grup ise meyve tomurcuklarına ve meyvelere zarar verir. Zararlıların neden olduğu genel zarar, çoğunlukla büyümeyi zayıflatır, verimi düşürür, meyve kalitesini bozar ve ağaç ölümlerine yol açar.

Hastalıklar arasında en zararlı olanlar yaprak kıvrıcıklığı, külleme, kabarcık, yaprak delen (şarka), Verticillium solgunluğu ve bazı diğerleridir.

Yaprak kıvrıcıklığı hastalığının etmeni yaprakları, sürgünleri, çiçekleri ve meyveleri enfekte eder, ancak en şiddetli zarar yapraklarda görülür. Bu zarar, ağaçların zayıflamasına, düzensiz ve azalmış meyve verimine, düşük meyve kalitesine ve ağaçların geriye doğru ölümüne neden olur. Hastalık, önceki yılda bir salgın olup olmamasına bakılmaksızın her yıl görülür.

Külleme. Patojen, yaprakları, meyveleri ve sürgünleri enfekte eder ve ciddi şekilde zarar verir. Yapraklar genellikle dökülür, meyveler küçük ve kalitesiz kalır, sürgünler bodurlaşır ve sıklıkla kurur.

Kabarcık (Şeftali Kabuğu Uyuzu). Hastalık, ağaçların yazın ilk yarısında bile yapraklarını dökmesine neden olur ve enfekte olan meyveler küçük ve düşük kalitelidir. Enfekte olan sürgünler ve dallar zayıf büyür veya geriye doğru ölür.

Yaprak delen (Şarka) hastalığı (fungal). Hastalık en sık nemli bölgelerde ve yağışlı yıllarda görülür. Patojen yaprakları, meyveleri ve ince dalları enfekte eder. Yapraklarda, mor veya kahverengimsi yuvarlak veya köşeli, mor bir sınırı olan lekeler oluşur. Daha sonra lekeler kurur ve doku düşer – saçma ile delinmiş gibi delikler oluşur. Meyvelerde, meyve etine doğru sığ çukurlar veya kanser yaraları şeklinde ilerleyen lekeler oluşur. Çukur ve kanser yaralarının yüzeyinde zambak damlaları salgılanır. Dallarda da mor veya kahverengi renkli yaralar ve kanser yaraları oluşur. Patojen ayrıca sürgünleri, karışık tomurcukları, çiçekleri ve yaprakları da enfekte eder.

Verticillium solgunluğu. Hastalık, sulanan koşullarda ve eski sebze alanlarına ve bakterinin duyarlı olduğu ürünlerin (endüstri bitkileri ve diğerleri) daha önce yetiştirildiği arazilere dikilen genç ve kuvvetli büyüyen ağaçlarda en şiddetli zarara neden olur. Akut ve kronik formlarda ortaya çıkar. Akut formda ani yaprak dökümü gözlenirken, kronik formda yapraklar önce sararır ve daha sonra dökülür. En sık yaz başında görülür. Patojen ksilemde gelişir, enfekte olan bitki kısmı boyunca uzunlamasına yayılır; ksilem kahverengimsi bir renk alır.

Bakteriyel kanser (Kök uru). Patojen, fidanlıklarda meyve fidanı üretiminde sorunlar yaratır. Köklerde ve kök boğazı bölgesinde granüler yapıda ırların oluşmasıyla kendini gösterir.

Böcekler arasında en zararlı olanlar yaprak bitleri ve kabuklu bitler, şeftali kök kurdu, doğu meyve güvesi, şeftali sürgün kurdu (Anarsia) ve diğerleridir.

Yaprak bitleri gövde kabuğundan, dallardan ve ince sürgünlerden (büyük şeftali yaprak biti); şişmiş ve şişmekte olan tomurcuklardan, yapraklardan, meyvelerden ve sürgünlerin uç kısımlarından özsu emer. Yapraklar her türe özgü bir şekilde kıvrılır ve ölür, sürgünler büyümeyi durdurur ve aynı şekilde ölür, meyveler küçük ve kalitesiz olur, bitkiler ciddi şekilde zayıflar ve sıklıkla ölür. Bazı türler virüs vektörüdür.

Kabuklu bitler

En zararlı olanları Kaliforniya kırmızı kabuklu biti ve dut kabuklu bitidir.

Kaliforniya kırmızı kabuklu biti sürgünlerden, ince dallardan, dallardan, gövdeden ve meyvelerden özsu emer. Beslenme yerlerinde dokular nekroze olur ve kiraz kırmızısı renge döner. Yoğun enfestasyon durumunda, önce ince dallar ve dallar kurur, daha sonra tüm ağaçlar ölür. Meyveler lekeli, küçük ve kalitesiz olur.

Dut kabuklu biti dallar, ince sürgünler, gövde, sürgünler, yapraklar ve meyveler üzerinde yoğun koloniler halinde gelişir. Bitkiler zayıflar, tek tek dallar kurur ve daha sonra tüm ağaçlar ölür.

Şeftali kök kurdu

Bu tür, meyve fidanlıkları ve dikimden sonraki 4–5 yıla kadar olan genç ağaçlar için bir sorundur. Larvalar önce ince kökleri, daha sonra kazık kökü tünel açarak zarar verir. Ağustos ayında yapraklar dökülmeye başlar ve daha sonra tüm genç ağaçlar ve yaşlı ağaçlar kurur.

Doğu meyve güvesi

Larvalar, sürgünlerin uç kısmını tünel açarak zarar verir, bu da sürgünlerin büyümesini durdurur, dallanmasına neden olur ve meyvelerin olgunlaşma döneminde ve sonrasında kurtlanmasına yol açar. Ardışık nesillerin larvaları Nisan'dan Ekim'e kadar – ilk yarıya kadar ağırlıklı olarak sürgünlerde tünel açarak, daha sonra ise meyvelerde kurtlanmaya neden olarak zarar verir.

Şeftali sürgün kurdu

Doğu meyve güvesine benzer zarara neden olur, ancak zarar gören sürgün kısmının uzunluğu, doğu meyve güvesinin neden olduğundan önemli ölçüde daha kısadır. İki tür larvalarında belirgin şekilde farklılık gösterir – doğu meyve güvesinin larvası çeşitli renk tonlarında pembe iken, şeftali sürgün kurdunun larvası karın segmentleri arasında açık yeşilimsi halkalar bulunan çikolata kahverengisidir.